

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"א | פרשת חיי שרה | תשפ"ג | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם יין של קידוש פוטר שאר משקין

איתא בברכות (מ"א: א"ר חייא פת פוטרת כל מיני מאכל, ויין פוטר כל מיני משקין. וכתבו התוס' (שם ד"ה ויין פוטר) דלית הלכתא כוותיה, שהרי מפת פוטרת אין הלכה כמותו אלא כפסק רב פפא (דש לחלק בין דברים הבאים מחמת הסעודה לבאים שלא מחמת הסעודה, ובין הבאים בתוך הסעודה לבאים לאחר הסעודה ע"ש), אי"כ גם מהא דקאמר יין פוטר וכו' לית הלכתא כוותיה.

אולם הרא"ש (פ"ו ריש ס"י כ"ו) כתב דאע"ג דפליגא עליה בפת, ביין ליכא דפליג עליה והלכתא כוותיה ביין. וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' קע"ד ס"ח).

ובי"ט (שם) כתב משמיה הרוקח (סי' שבי"ט) שיש אומרים דהא דק"ל דין פוטר כל מיני משקים, היינו מברכה אחרונה דוקא אבל לא מברכה ראשונה. וכתב ע"ז דלא משמע כן מדברי הפוסקים אלא גם מברכה ראשונה הוא פוטרין וכן משמע בגמ' (מ"א: מדממה ליה לפת כשם שפת פוטרת כל מיני מאכל כך יין פוטר כל מיני משקים, וכיון דפת פוטר גם מברכה ראשונה ה"ה ל"ן).

וה"ה דה"מ (הארקוד) - וכתב הר"ר יונה (פ' כיצד מברכין כ"ט) דין פוטר כל מיני משקין בין ברכה ראשונה בין ברכה אחרונה. וכתב ב"י דזהו דעת הפוסקים דלא כ"י"א שכתב הרוקח, דאינו פוטרין מברכה שלפניהם. וכ"כ המרדכי (סוף פרק כיצד מברכין) בשם הר"מ דאם המשקים לפניו בשעה שמברך על היין פוטרין בין ברכה ראשונה בין ברכה אחרונה, אבל אם אין המשקים לפניו אין היין פוטרין כלל בזה"י שאין אנו קובעים על היין כמו שכתב בספר המצוות. וכתב הר"ר אברהם מפראג אמנם לפי דברי הטור אין חילוק בין זמן הזה לזמנם. וע"י לקמן סי' רי"ג כיצד נקטינן הלכתא בהא. ובהגהותיו סתם הרמ"א וכתב [על דברי המחבר דין פוטר כל מיני משקים] - אפי' מברכה ראשונה. והט"ז (שם ס"ק ב) הביא דברי המרדכי דדוקא אם היו שאר המשקין לפניו בשעה שברך על היין אז היין פוטר אותם.

אולם הפמ"ג (משב"ז אות ב) כתב בדב"מ צידד בזה לפי מ"ש הטור בסי' רי"ג דבזה"י ג"כ יש קבע לשתיה, אי"כ הוה כסעודה, ואפי"ו לא היו המשקין לפניו כשברך על היין א"צ ברכה על המשקין ברכה ראשונה ואחרונה, אפי' שלא בסעודה.

ואף הדגול מרובה בהגהותיו על השו"ע כתב להשיג על דברי הט"ז דמדברי הטור בסי' רי"ג מבואר דלא כהמרדכי.

ועיניו במג"א סי' קע"ד סס"ק י"א דכתב דכבר פשוט דבשבת אין קידוש על היין פטר בזה מה ששותה אח"כ כמ"ש במחבר בסי' כ"ב. וכ"כ בפשטות בברכ"י (סי' קע"ה ס"ק א) דבשבת שמקדש על היין דעתו לפטור כל מה שישתה בסעודה.

וע"ע בהגהות הרעק"א (על סי' קע"ד ס"ח) דציין לספר בתני כהונה (ח"ג כלל ב"ד סי' א) הדעלה דדוקא בשותה יין בתוך הסעודה דרך שתייה שרצונו לשתות יין, פוטר שאר משקין, אבל בשותה מצד כוס של ברכת המצות כגון כוס של ברהמ"ז וכדו' אינו פוטר היין. וציין ע"ז להברי המג"א בסי' קס"ז ו"א דלא הנוכחים.

אולם הח"י אדם (כלל נ"ה ס"ח) כתב - המקדש על היין ודעתו לשתות י"ש או קאווע המג"א כתב דא"צ לברך על המשקין, ולי נראה דצריך לברך. ולכן הנכון שיכוין שלא לפטור המשקין, ואעפ"כ יברך שהכל על מעט צוקר ויכוין לפטור גם המשקין. ע"כ. וביאר דבריו שנשמת אדם שם ד"ל דאין ברכת היין פוטרת אי"כ קובע על היין [ודלא כמשמעות לשון השו"ע שלא חילק בזה].

שמעתא אליבא דהלכתא משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר להדק אזיקונים בשבת

א. קשר של קיימא וקשר עניבה. ב. עניבה ע"ג קשר. ג. החיוב על עשיית קשר או על העניבה מעליו (למחמירין לעיל). ד. קשר אחד בחוט ברזל או שקית ניילון. ה. אזיקון. ו. עניבת צוואר. ז. סגירת ופתיחת חוטי ברזל ע"י כמה סיבובים. ח. פותח אותו ע"מ לרוקן תכולת הכלי (למחמירין לעיל).

א. קשר של קיימא וקשר עניבה
תנן בשבת (ע"ג) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזויעה כו'. ודעת הר"ף (שבת מא: ברי"ף) והרמב"ם (פ"י ה"א - א) דדוקא הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב. ודעת הרא"ש (פ"טו סי' א) דאף אם אינו אומן חייב. וע"י בשו"ע (סי' ש"ז ס"ג א) שפסק כהר"ף והרמב"ם. והרמ"א החמיר כשני העדות. וכתב המ"ב (סי' ה) דאינו חייב לקיימא להתחייב עליו וא"כ הוא קשר לעולם. ולדעת הר"ף ודעימיה יצא חומרא שאם עושה מעשה אומן ואינו של קיימא אסור מדרבנן ולדעת החולקים מותר. וכמו כן קשר שאינו לעולם אפי' הוא לזמן (י"א יותר מיום אחד וי"א יותר משבוע) לדעת הרמב"ם שרי, ולדעת הרא"ש אסור מדרבנן. וכ"כ הפמ"ג (מ"ז ס"ק א). וכן מבואר במ"ב ריש סימן שי"ז. ובס"ד בגליון תקמ"ב נכתוב עוד בענין קשר לזמן. וע"י בשבת (ק"ג) בענין קשר עניבה דלרבנן אינו בכלל קשר ואפי' הוא לקיימא שרי, ולר"י הוא בכלל קשר. וע"י ברמב"ם (ה"ה) שפסק כרבנן. וכן פסקו הטור (סי' ש"ז) והשו"ע (ס"ג ע"ה). וע"י בבה"ל (שם) דאפי' מהדקו יפה ודעתו שיתקיים כן תמיד מותר.

וכת' המרדכי בה"ל ציצית (סי' תתקמ) שר"ת פירש דעניבה היינו שמכניס שני הראשים החתיכות בנקב באמצעיתו ואם היה רוצה להתירו מושך שני ראשי החבל, ואם היה מעביר הראשים דרך הנקב היה קשר גמור אע"ג דליכא אלא חד קשר, ושהקשה ר"צ מנא ליה דמיקריא עניבה כי האי גוונא, ויש לפרש בענין אחר שקשר ראשי הרצועות יחד קשר גמור שהתבירו דרך הנקב מכאן ומכאן ואח"כ קשר שני העביר קצת ממנו דרך הנקב ואם היה מעבירו לגמרי היה קשר גמור שני פעמים כמו שאר קשרים, ע"כ. והביא דבריו הבי"י (סי' ש"ז). ומבואר דלדעת ר"ת קשר עניבה הידוע בזמננו הנתיר ע"י משוכת ראשי החבל הוא בכלל עניבה ולדעת ר"צ אפילו קשר שעל גביו עניבה כדרך שבזמננו קושרים הנעלים חשיב עניבה. ועי"ש במרדכי שהביא שר"ת חזר בו והודה לר"צ דאף בגוונא דהר"צ חשיב עניבה (וצ"ע אמאי הבי"י השמיט שר"ת חזר בו). וע"י להלן מש"כ עוד בשם המרדכי.

והנה המ"ב (סי' א) פסק שקשר גמור אפי' ניתר בא' מידי חייבים עליו. ומבואר שאף מה שניתר בקל חשיב קשר ולא עניבה, ולפ"י צ"ל דמה שמבואר לעיל דמה שניתר בקל חשיב עניבה היינו כשא"צ מעשה התרה, כלומר שע"י שמושכים בחוט ממילא הוא נפתח משא"כ קשר אפי' שניתר בא' מידיו כיון שע"פ צריך "להתיר" הקשר בידו חשיב קשר.

ב. עניבה על גבי קשר
וע"י במרדכי בה"ל שבת (סי' שפ"ג) שכתב דעניבה שריא ובלבד שלא יעשה קשר למטה מן העניבה כלל אלא יעשה שתי עניבות זו על זו. והביאו הבי"י (סי' ש"ז). וע"י בחי' אנשים שם (על המרדכי ה"ל ציצית שם אות ב ושבת שם אות א) שהקשה שכאן המרדכי פסק דעניבה ע"ג קשר חשיב קשר כסברת ר"ת דלעיל דלא כהר"צ ובהלכות ציצית הביא מח' בזה, ותיירך דספק היה להם אם קשר א' ועניבה עליו מקרי קשר או לא, לכן הלכו בשניהם להחמיר, בהלכות שבת צריך לחוש דהוי קשר ובמצות ציצית דבעי קשר יש לחוש דלא חשיב קשר. וע"י בדרכ"מ (אות ג) שכתב על דברי המרדכי דהאגור (סי' תס"ה) כתב דהעולם נהגו לעשות עניבה על גבי קשר. ולפ"י נמצא ב' דעות בענין עניבה ע"ג קשר: א' דעת ר"ת דחשיב קשר. ב' דעת הר"צ דלא חשיב אלא עניבה. ומשמע דאינו בכלל קשר כלל. וכן נראה דעת הרמ"א (ס"ג ע"ה) שהוסיף על דברי השו"ע שכת' דעניבה אינה בכלל קשר, דאפי' אם עשה קשר א' למטה, נוהגין בו היתר. ומשמע מסתימת דבריו דאין זה בכלל קשר כלל, ומותר לעשות כה"ג אף לזמן. וכן מבואר בבלב"ש (אות ה) שכתב דעניבה לאו קשר הוא, ואפי' אם עושה קשר א' למטה מותר לעשות עניבה עליו מלמעלה שיתקיים, וכן נוהגין, ע"כ. וכן הוא בר"א (על סעי' ה' הא"ע סי' קסט אות זט) דעניבה ע"ג קשר לא הוי קשר כלל.

אולם השלטי גבורים (שם מא: אות א) כת' דאם קושר קשר ועניבה עליו ועומדים כך כמה ימים אסור, כי הוי קשר העומד להתקיים, מיהו עניבה לבד שאין קשר כלל תחת העניבה ודאי דהוי עניבה בשבת ואפי' ירצה שיעמוד כך ימים רבים, כי העניבה אינה בכלל קשר כלל. וכ"כ הט"ז (סי' א) על דברי הרמ"א דנרא' דרך הנוהגין בו היתר היינו בקשר העומד להתיר ביומו שאין חומרנו אלא מצד שמא הוא מעשה אומן וכמ"ש רמ"א בסי"א, אבל באין עשוי להתיר ביומו כגון בלול וכיוצ"ב אסור אי"כ עשה ב' עניבות זה עני"ז ולא קשר כלל, ע"כ. וכן נקטו הרמ"א (סי' טו), הא"ר (סי' ג), החי"א (כלל כו אות ז), הגר"ז (אות א) והמ"ב (סי' קט). ודעת הרג"ק צ"ל (חוט שני ע"ג ע"ז רכו' ד"ה ועניבה) דמסתבר דבכה"ג אסור רק מדרבנן. ואין זה מוכרח, ע"י לקמן אות ג'.

ולפ"י לכאורה יש להחמיר לכתחלה בקשירת ס"ת קשר שעל גביו עניבה. אלא שיש כמה טעמים לצרף בזה להקל. א' דעת המקילין לעיל דקשר שע"י עניבה מותר אפילו הוא לעולם. ב' דעת הרמב"ם דקשר לזמן ומעשה הדיטו, מותר. ג' אם הוא בפחות מ"ז ימים ואי תכחן שפיתחו אניתו תוך ז"ז יש לצרף דעת הפוסקים דעד ז"ז לא חשיב קשר לזמן, וע"י בבה"ל (על סעי' ד) דע"פ בשעת הצורך מקילין כדעה זו. ד' שמא חשיב דבר זה כדבר מצוה ולדעת השו"ע (ס"ג א) לצורך מצוה מותר לקשור קשר שאינו של קיימא.

ג. החיוב על עשיית קשר או על העניבה מעליו (למחמירין לעיל)
וע"י באבנ"ז (סי' קע"ט) שכת' דנ"י דלאוסרין קשר ועניבה על גביו החיוב הוא על הקשר הראשון, והעניבה מועיל שיתקיים הקשר, וכיוצ"ב בגמ' בתופר שתי תפירות דמקשה הש"ס (עד:). והא לא קיימא חכי, ומשני שקשרן, ומתחייב משום תופר ולא משום קשר, דקשירה אילו מועיל רק שיתקיים התפירה, ע"כ. וכן נראה מהיישועות יעקב (סי' ט) שביאר שע"י עניבה ג"כ מתחזק הקשר שלמטה. וכ"כ בערוה"ש (אות ב'ה). וכל דבריהם נמצא דקשר א' דשרי היינו כי אינו מתקיים.

וע"י בסמ"ג (לאוין סה ד"ה התופר) שכת' שהרא"ם דקדק דלמה אין תופר שתי תפירות חייב גם משום קושר, שהרי אין מתחייב אי"כ קושר שני ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שתעמוד התפירה ולא תשטמ, ופוסק מכאן שאין נקרא קשר של קיימא אי"כ עשה קשר ע"ג קשר, אמנם יש קשרים שמתקיימים בקשר א' כגון שקושר תבל א' בראש ואינו קושר שני ראשיו וכיוצ"ב ודאי נחשב קשר של קיימא אף בקשר א', ע"כ. וכ"כ הר"ן (שבת לב: ד"ה התופר) הובא בהגהות (פ"י אות י). ומשמע דלעולם קשר א' חשיב קשר אלא שאינו מתקיים, וע"י היכן שמתקיים כגון בראש החוט אסור. וכן מבואר במרדכי (שבת סי' שפ"ג) בשם ה"ר פורת שכת' דיש קשר שמתקיים בקשירה א' כגון קשר שבראש החוט כשרוצה לתפור, וחיוב, ויש קשר שאינו חייב אי"כ עושה שני קשרים זע"ז כגון חבל דלי שנפסק, והכל לפי מה שמתקיים, ע"כ.

ומשמע מדבריהם דקשר א' בלבד שלא קשרו עליו קשר נוסף אינו בכלל קשר של קיימא, שהרי כתבו לאסור במתקיים דוקא בקשר בראש החוט וליא בקשר לחוד דבדבר שמתקיים. וכן משמע מהשלטי"ג (מ"א ברי"ף אות ג) שכת' בשם הרא"ם שאינו נקרא קשר של קיימא להתחייב עליו וא"כ עשה קשר ע"ג קשר והלכך קשר שעושיין בראש החוט התפירה אינו חייב עליה אע"פ שעשוי להתקיים כיון דאינו קשר ע"ג קשר כויד, ע"כ. וי"ל דאף האבנ"ז ודעימיה יודו וליא אלא שהם מיירי באופן שקשר א' חשיב של קיימא מחמת התוספת שעליו דהוי קשר א' בראש החוט שמחמת עצמותו יכול להתקיים אע"פ שהוא קשר א' משא"כ בקשר לחוד שמהותו אינו של קיימא אף אם יש היכי תימצא שהוא מתקיים כגון מחמת חומר דבר הנקשר ד"ל דלא חשיב קיימא, והיינו כי כה"ג אין הקשר מחזיק את הדבר אלא החומר עצמו מחזיקו.

וע"י בחי"א (שם אות א) שכת' שאם קשר ב' דברים ביחד כדרך שקושרין ב' צידי גזורה זה עם זה, או לא מקרי קשר אלא כשעשה ב' קשרים זה ע"ג זה, דאל"כ לא יתקיים, אבל אם עשה קשר בראש א' של חוט או משיכה או בגד, וכן אם הניח ב' צידי החוט או הבגד ביחד ועשה קשר אחד, דזה יוכל להתקיים לעולם, על מיקרי קשר של קיימא, ע"כ.

אבל הגר"ז (שם אות א) כת' דקשר א' אינו נקרא קשר כלל ומותר לקשרו ולהתירו אפי' אם עומד להתקיים לעולם. וכל זה בקושר ב' דברים ביחד, אבל אם עשה קשר בראש אחד של חבל דינו כב' קשרים זה על זה לכל דבר, ע"כ. ולפי דברינו הנ"ל י"ל דאין מח' בין הגר"ז והחי"א, דהגר"ז מיירי בקשר א' בין שני חוטי. והחי"א י"ל דמיירי בקשר שבמהותו יכול להתקיים וכני"ל.

